

ΜΝΗΜΗ ΕΤΑΙΡΩΝ

Νίκος Φωκᾶς

ΑΘΩΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ

Μνημόσυνο

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1988

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ
Παπαδιαμαντοπούλου 11, 115 28 Ἀθήνα
τηλ. 72 20 588

ΜΝΗΜΗ ΕΤΑΙΡΩΝ

ΑΘΩΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ

1921-1985

ΜΝΗΜΗ ΕΤΑΙΡΩΝ

Νίκος Φωκᾶς

ΑΘΩΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ

Μνημόσυνο

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1988

Ὁμιλία ποῦ ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Συγγραφέων, εἰς μνήμην τοῦ μέλους τῆς Ἐθνοῦ Δημοσουλᾶ. Ὁμιλητὴς: Νίκος Φωκᾶς. Θέμα: «Ἐθνοῦ Δημοσουλᾶς: Μνημόσυνο». Αἴθουσα: Κέντρο Τεχνῶν τοῦ Δήμου Ἀθηναίων (Πάρκο Ἐλευθερίας).
Παρασκευή, 6 Μαρτίου 1987.

Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Ὅταν ἤμουν στὴν Ἀγγλία, μέσα στὴ δεκαετία τοῦ '60, ἔλαβα μιὰ μέρα μὲ τὸ ταχυδρομεῖο τὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ "Ἄθου Δημουλᾶ" Ἄλλοτε καὶ Ἄλλοῦ, ποῦ μοῦ εἶχε στείλει ὁ ἴδιος. Τὴν ποίηση τοῦ Δημουλᾶ τὴν ἤξερα βέβαια κάπως, ἂν καὶ μᾶλλον ἐπιπόλαια, τὸν ἴδιο δὲ σχεδὸν καθόλου. Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ μὲ ἐντυπωσίασε γιὰ πολλοὺς λόγους, ἓνας ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν ὅτι ἡ ποίηση ἐκείνη βρισκόταν σὲ τόσο φανερὴ διάσταση ἀπὸ τὴν ποιητικὴ παραγωγὴ τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ προγενέστερων ἐποχῶν ἀπὸ τὸν πόλεμο κι ἐδῶ. Καμία σ' αὐτὴν ἀντιστασιακὴ ἢ ἀντιπολιτευτικὴ ἐξωστρέφεια, ἀλλὰ καὶ καμία ὑποκειμενικὴ, ὑπαρξιακὴ ἐνδοστρέφεια, γιὰ νὰ μείνω στὶς δύο κυριότερες ποιητικὲς ἐπιλογὲς τοῦ μεταπολέμου. Αὐτὸ ποῦ οὐσιαστικὰ μὲ εἶχε ἐντυπωσιάσει δὲν ἦταν μόνον τὸ θάρρος τῆς ποίησης αὐτῆς νὰ εἶναι διαφορετικὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια καθεαυτὴ ἡ ποιητικὴ πρόταση ποῦ περιεῖχε.

Ήταν μιὰ πρόταση πού πολὺ δύσκολα γίνεται ἀποδεικτὴ, ἔτσι πού κανέννας παραμένει τὶς περισσότερες φορές ἀπέναντί της σὲ μιὰν ἀμήχανη ἢ κριτικὴ ἀπόσταση. "Ὅσο γιὰ μένα, εἶχα τὴν αἴσθηση μιᾶς πνευματικῆς καὶ αἰσθητικῆς συνάμα πρόκλησης — σὰν κάποιος προσωπικὰ νὰ μὲ ἀμφισβητοῦσε, ἂν καὶ ὄχι ἐρειστικά. Θέλοντας νὰ διατυπώσω τὸν αἰφνιδιασμό μου ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτά, αἰφνιδιασμό πού ἐπέτεινε ἡ μορφή τοῦ σοννέτου στὴν ὁποία ἦταν γραμμένα, καὶ ἐπιφυλασσόμενος νὰ ὀριστικοποιήσω ἀργότερα τὴν κρίση μου, ἔστειλα ἓνα ἀπαντητικὸ σημεῖωμα στὸν ποιητὴ, καλοπροαίρετο καὶ μὲ κάποιες προσωρινὲς παρατηρήσεις, πού ἄρχιζε, ὅσο θυμᾶμαι, μὲ τὴν ἀκόλουθη φράση: «Φίλε κ. Δημουλᾶ, βρίσκω τὴν ποίησή σας κάπως "διασκεδαστικὴ"». Τὸ διασκεδαστικὴ μέσα σὲ εἰσαγωγικά, γιὰ νὰ δηλώσω ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκλάβει τὴ λέξη μὲ τὴν τρέχουσα σημασία της, ὡς ποίηση πού προκαλεῖ ἓνα ὑποτιμητικὸ χαμόγελο, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ποίηση πού φέρνει ἓνα σοβαρὸ μειδίαμα ἀνάλογο μὲ ἐκεῖνο πού φέρνει συχνὰ ἡ ποίηση τοῦ Καβάφη. Δυστυχῶς ὁ ποιητὴς ἀγνόησε τὰ εἰσαγωγικά ἢ πιθανῶς τὰ παρεξήγησε. "Ἄν κρίνω μάλιστα ἀπὸ τὴ σχετικὰ πρόσφατη ἔκδοση τοῦ συνολικοῦ ποιητικοῦ του ἔργου, δὲν ἀποκλείεται ὁ "Ἄθως νὰ χρησιμο-

ποιούσε τὰ εἰσαγωγικά ὅπως ἄλλοι —θεωρητικά πιὸ σωστά— χρησιμοποιοῦν τὴν ἀραίωση, γιὰ νὰ τονίσουν μιὰ λέξη ἢ μιὰ φράση. Ἔτσι, ὅ,τι ἦταν εἰπωμένο ἀπὸ μέρους μου μὲ ἓνα κλείσιμο ματιοῦ, ἀκούστηκε ἀπὸ τὸν ποιητὴ ὡς εἰπωμένο μὲ ἔμφαση καὶ ὡς μομφή. Ὅπως λοιπὸν ἔμαθα μετὰ ἀπὸ χρόβια ποῦ ἤρθα στὴν Ἑλλάδα, ὁ ποιητὴς εἶχε τότε δυσφορήσει μὲ τὴν ἔκφραση ἐκείνη, ὥσπου ἓνα βράδυ ποῦ βρεθήκαμε προσκαλεσμένοι στὸ ἴδιο σπίτι, τοῦ ἐξήγησα τὴν πρόθεση τῆς λέξης καὶ ἡ δυσφορία του, ἂν κρατοῦσε ἀκόμα, γίνηκε φιλία.

Στὴ λέξη «διασκεδαστική» δὲν ἐπιμένω πιά — μολονότι δικαιολογῶ τὴν τότε χρῆση της. Μπορῶ ὅμως νὰ φανταστῶ σειρά ὅλη ἀπὸ ἐπίθετα περισσότερο κολακευτικά γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Δημοῦ καὶ λιγότερο διφορούμενα. Ὡστόσο ἂν συναθροιστήκαμε ἀπόψε ἐδῶ, δὲν εἶναι τόσο γιὰ νὰ μὲ ἀκούσετε νὰ ἐκθειάζω τὴν ποίηση αὐτή, ὅσο γιὰ νὰ θυμηθοῦμε μαζὶ τὸ πέρασμα ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ ποιητῆ· οὔτε εἶναι πρόθεσή μου νὰ κάνω διάλεξη, καὶ μάλιστα μὲ ἀξιολογικὲς φιλοδοξίες, ἀλλὰ νὰ συμμετάσχω μαζὶ σας στὸ μνημόσυνο ἑνὸς «ἐταίρου» καὶ φίλου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο φυσικά δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ λείπει ἡ μνεία καθὼς καὶ μιὰ στοιχειώδης ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τοῦ ἔργου του. Γιὰ τὴν ὥρα ὥστόσο ἄς ἐπι-

καλεστοῦμε τὴ μνήμη μας, προκειμένου νὰ φέρουμε μπροστά μας τὸ πρόσωπο τοῦ ποιητῆ.

Τὴν προτελευταία φορά πού εἶδα τὸν Ἄθω Δημοῦλα — τὸν εἶδα μία ἀκόμα φορά, μετὰ ἀπ' αὐτήν, στὴν κλινική — ἦταν μῆνες μόνο πρὶν πεθάνει, σὲ φιλολογικὴ παρέα, σὲ σπῆτι φίλων. Εἶχε τὸ παλτό του ριχτὸ στοὺς ὤμους ὅλο τὸ βράδυ, πράγμα πού ἔδειχνε τὸν ἄνθρωπο πού ὑποφέρει. Τὸ ἴδιο δῆλωνε καὶ τὸ κάπως ἀλλοιωμένο ἀπὸ τὰ φάρμακα πρόσωπο μὲ τὸ πελιδνὸ χρῶμα καὶ μιὰ ἔκφραση σωματικῆς παραίτησης. Μὲ τὴν ἀφαίρεση ὅμως τῶν παροδικῶν αὐτῶν κλινικῶν συμπτωμάτων τῆς ἀσθένειας, ἀναγνώριζε κανένας τὸν ἴδιο ἄνθρωπο καὶ πάλι, μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ τριγωνικὴ σύγκλιση τῶν φρυδιῶν, σὰ νὰ βασάνιζε συνέχεια μέσα του μιὰ σκέψη ἢ λέξη — ἐντύπωση πού ἐπέτεινε ἕνα κάπως ἔμφοβο βλέμμα· μὲ τὴν εὐγενικὴ κάμψη τοῦ σώματος, σὰν νὰ ἔγερνε μόνιμα γιὰ ἕνα χειροφίλημα· μὲ τὰ βαθιὰ κυματιστὰ μαλλιά χτενισμένα πρὸς τὰ πίσω· μὲ τὸ συντηρητικὸ, ἀπηρχαιωμένο ὅσο νὰ ἔναι ντύσιμο· καὶ τέλος μὲ τὴν κάπως σχολαστικὴ δασκαλίστικη γλώσσα, ὅπου τὸ ρῶ ἀκουγόταν ὡς φθόγγος ἐλαφρὰ ξενικός. Τὸ λόγιό αὐτὸ ἰδίωμα ἦταν τόσο δηλωτικὸ τῆς βαθύτερης πνευματικῆς στάσης τοῦ ἀνθρώπου ὥστε τὸν ἀκολούθησε ὡς τὸν τάφο.

«Δυσκολεύομαι νὰ περάσω εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθη», ἀκούστηκε νὰ λέει στοὺς δικούς του τὴν προπαραμονὴ τοῦ θανάτου του. Τὴν ἴδια αὐτὴ λόγια, μὴ ἀγοραία, ἀποστασιοποιημένη γλῶσσα χρησιμοποιοῦσε καὶ τὴ βραδιὰ ἐκείνη στὴ συζήτησή μας γιὰ τὴν ποίηση. Κι ἦταν συναρπαστικὸ τὸ θέαμα ἑνὸς ἀνθρώπου τόσο κοντὰ στὸν τάφο νὰ ἀσχολεῖται μὲ πράγματα τῆς ζωῆς, ὅπως ἐν τέλει εἶναι κι ἡ ποίηση· κι ἀναρωτιόμουν, ὅσο τὸν παρακολουθοῦσα νὰ μιλάει, μέσα στὶς ὑλικὲς ἀνέσεις ἑνὸς καθησυχαστικοῦ περιβάλλοντος, μέσα στὴν εὐκρασία τῆς ἀνθρώπινης φιλίας καὶ παραδοχῆς, ἀν' ὁ θάνατος, παρ' ὅλη τὴν ἐγγύτητά του, δὲν εἶχε γίνει ἐν τέλει στὴ συνείδησή του κάτι ἀπόμακρο, ἀνυπόστατο κι ἐξωπραγματικὸ — ἓνα μακάβριο, δυνητικὸ παιχνίδι τῆς φαντασίας.

Περισσότερο ὅμως καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴ παρωχημένη του γλῶσσα, σ' ἐκείνη ἢ σὲ ἄλλες παρόμοιες περιστάσεις, οἱ φίλοι του κι ὅσοι τὸν γνώρισαν καλύτερα θὰ θυμοῦνται ἀπὸ τὸν Ἄθω τὴν ἀκόμα πιὸ παρωχημένη του ἀκεραιότητα ὡς ἀνθρώπου τοῦ πνεύματος — ἀν' ἡ ἔκφραση δὲν εἶναι στομφώδης —, ἀκεραιότητα ὅχι ἄσχετη μὲ τὴν περηφάνια ἢ ἀκόμα καὶ τὴν ἀλαζονεία τοῦ ποιητῆ κατὰ τὰ πρότυπα ἄλλων ἐποχῶν. Πράγματι θὰ ἔλεγα ὅτι ὁ Ἄθως

Δημουλᾶς παρουσίαζε κάτι τὸ ἀκέραιο, μπορεῖ καὶ μονοκόμματο, κάτι τὸ περήφανο, μπορεῖ καὶ ἀλαζονικὸ καὶ κάτι, ταυτόχρονα καὶ ἀντιφατικά, τὸ δειλὸ καὶ συνεσταλμένο. Οἱ ιδιότητες αὐτές, ὅπως καταλαβαίνετε, σὲ συνδυασμὸ μάλιστα μὲ τὴ δυσκολοπρόσιτη φύση τῆς ποίησής του καὶ μιὰν ἔμφυτη νωχέλεια («δὲ βαριέσαι, καλὰ ἔναι τώρα ἐδῶ μὲ τὰ βιβλία, ποῦ νὰ βγαίνω νὰ πάω νὰ δῶ τὸν τάδε ἢ τὸν δεῖνα»), οἱ ιδιότητες λοιπὸν αὐτές τὸν κατεδίκαζαν σὲ μιὰ μισοευπρόσδεκτη περιθωριακότητα ποὺ κράτησε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Θυμᾶμαι, γιὰ παράδειγμα, τὸν κόπο ποὺ κατέβαλα γιὰ νὰ πείσω τόσο αὐτὸν ὅσο καὶ τὴν Κικὴ Δημουλᾶ, πρὶν ἀπὸ πέντε χρόνια, νὰ συμμετάσχουν ὡς ἰδρυτικὰ μέλη στὴν Ἑταιρεία μας. Οἱ φίλοι του ἐξάλλου ἦταν ἐλάχιστοι, κι αὐτοὶ ὄχι πολὺ στενοί: ὁ Ἄρης Δικταῖος, ὁ Φαῖδρος Μπαρλᾶς, ὁ Ἀνδρέας Καραντώνης (μὲ εἰσῆγηση τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ β' κρατικὸ βραβεῖο ποίησης, τὸ 1968) καὶ ἀπὸ τοὺς ζωντανούς ὁ Σταῦρος Βαβούρης κι ἓνας δυὸ ἄλλοι ἀκόμη.

Ὁ Ἄθως Δημουλᾶς γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1921, ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα φιλόλογους, καθηγητὲς γυμνασίων, πράγμα ποὺ ἐξηγεῖ ὡς ἓνα σημεῖο τόσο τὴ λόγια κλίση του ὅσο καὶ τὴν ἐπίδοσή του στὰ γράμματα, ἐπίδοση ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἐνισχύθηκε

ἀπὸ τῆ φοίτησή του σ' ἓνα σχολεῖο ὅπως τὸ Βαρβάκειο τῆς δεκαετίας τοῦ '30. Ὡστόσο, κατὰ ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ παράδοση ἀλλὰ καὶ τὴν παράδοση τῶν ποιητῶν στὸν τόπο μας, σπούδασε πολιτικὸς μηχανικὸς, κάτι ποὺ χωρὶς ἀμφιβολία ἐνίσχυσε τὶς ὀρθολογιστικὲς καταβολὲς τοῦ πνεύματός του, αὐτὲς ποὺ βλέπουμε ἀργότερα καὶ στὴν ποίησή του σὲ πλήρη ἀνάπτυξη μὲ τὴ μορφὴ συχρησιμῶν, ὄχι πιὰ ὑλικῶν ἀλλὰ ἀφηρημένων μεγεθῶν, σὲ δύσκολες στὴν παρακολούθηση, ὁμολογουμένως, ἀλλὰ σωστὲς τελικὰ ποιητικὲς μελέτες καὶ κατασκευές. Ὡστόσο ὁ ὀρθολογισμὸς του αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ ἦταν ἄσχετος ἀπὸ μιὰ ἔντονα ἀντιθηρησκευτικὴ, ἴσως καὶ ὀλοκληρωτικὰ ἀθεϊστικὴ κοσμοθεωρητικὴ τοποθέτηση τοῦ ποιητῆ, ὅμοια μ' ἐκείνη τῶν διανοητῶν τῆς Ἐποχῆς τῶν Φώτων, ἔτσι ὥστε νὰ μὴ ριψοκινδυνεύαμε πολλὰ πράγματα ἀν τὸν χαρακτηρίζαμε ὡς ὑστερότοκο παιδὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ οὐμανισμοῦ. Στὸν ἴδιο αὐτὸ ὀρθολογισμὸ θὰ πρέπει ἴσως νὰ ἀναζητηθεῖ καὶ ὁ λόγος ἐνὸς βαθύτατα ἀντιλυρικοῦ στοιχείου στὴν ποίησή του, ποὺ πολὺ νωρὶς περιόρισε κάθε τραγουδιστικὴ διάθεση μέσα του σὲ ἓνα σύστημα ὑποτακτικῶν σχέσεων γενικότερων ἐνοιῶν, ποὺ ἀποκτοῦν σχεδὸν ὄντότητα ἀπρόσωπων θεοτήτων. Κι ἀλήθεια, μέσα στὴν ἀπόλυτα συστη-

ματική αυτή ποίηση, οί λυρικές ποιότητες εἶναι γενικά τόσο υποτονικές ὥστε σχεδόν δὲν διακρίνονται — καὶ γιὰ τοὺς περισσότερους, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, τοῦ Ἐλύτη, τοῦ Βρεττάκου καὶ τοῦ Ρίτσου, δὲν ἔχουν πειστικότητα. Ἄλλὰ κι ἔτσι υποτονικές πού εἶναι, ὑποβαθμίζονται μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ συλλογὴ σὲ συλλογὴ, ὥστε κι ὅταν ἀκόμα παρουσιάζονται σὲ κανένα μεταγενέστερο στίχο αἰφνιδιάζουν σχεδόν ἢ καὶ συγκινοῦν σὰν κάτι ιδιαίτερα εὐπρόσδεκτο μέσα στὴ σύμφραση τῆς ποίησης τοῦ Δημουλά, ὕστερα ἀπὸ τόση λυρική ἀπουσία.

Ἔμμερα, φθάνεις φέροντας φῶς στοὺς φόβους

ἀναφωνεῖ δυσσίωνα σὲ μιὰ τέτοια περίσταση, σὲ ποίημα τοῦ 1983.

Ὅπως δὴποτε, καὶ γιὰ νὰ συμπληρώσουμε τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ ποιητῆ, μετὰ τὸ Πολυτεχνεῖο ὁ Δημουλᾶς διορίζεται στὸν Ὀργανισμό Σιδηροδρόμων Ἑλλάδος, ὅπως λέγεται σήμερα τὸ ἄλλοτε ΣΠΑΠ, ὑπηρεσία στὴν ὁποία σταδιοδρομεῖ ἀπρόσκοπτα καὶ εὐδόκιμα —παρὰ τὴν παύση του ἐπὶ δυόμισι χρόνια τὴν ἐποχὴ τῆς χούντας— γιὰ νὰ συνταξιοδοτηθεῖ τέλος, τὸ 1979, ὡς γενικὸς διευθυντὴς τοῦ ΟΣΕ. Τώρα, ἂν ἀπέναντι στοὺς συναδέλφους

του λογοτέχνης κρατούσε ο Δημουλάς κάποιες αποστάσεις ασφαλείας, λόγω ιδιοσυγκρασίας και ένδοστρέφειας, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ φανταστοῦμε τί ἀποστάσεις ψυχικὲς καὶ ιδιοσυγκρασιακὲς τὸν χωρίζαν ἀπὸ τοὺς ὑπηρεσιακοὺς συναδέλφους του, πράγμα ὡστόσο πού δὲν ἐμπόδιζε νὰ εἶναι πολὺ δημοφιλὴς στὸ ὑπηρεσιακὸ του περιβάλλον, περισσότερο ἀσφαλῶς ἀπ' ὅσο ἦταν στὸ περιβάλλον τῶν λογοτεχνῶν. Γενικά, θὰ ἔλεγε κανένας ὅτι ὁ "Αθως Δημουλάς ἦταν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ, τῆς δουλειᾶς καὶ τῆς οἰκογένειας, τόσο αὐτῆς μέσα στὴν ὁποία μεγάλωσε ὅσο καὶ αὐτῆς πού ὁ ἴδιος δημιούργησε, ὅταν παντρεύτηκε τὸ 1954, τῆ γνωστῆ σὲ ὅλους ἐμαῶς καὶ πέρα ἀπὸ μᾶς ποιήτρια Κικὴ Δημουλά. Καὶ ὅμως! Σὲ μιὰ συζήτηση πού εἶχα τελευταῖα μαζί της, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀπεκόμισα πολλὰ ἀπὸ τὰ παραπάνω βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν ποιητῆ, ἀπαντώντας σὲ σχετικὴ μου ἐρώτηση, μοῦ τόνισε ὅτι παρ' ὅλες τὶς ἐπαγγελματικὲς ἢ οἰκογενειακὲς του ιδιότητες, αὐτὸ πού κατεῖχε ἀπόλυτη προτεραιότητα στὴ ζωὴ του καὶ μὲ τὸ ὁποῖο ταυτιζόταν ἦταν ἡ ποίηση. Ποιητὴς καὶ μόνο ἤθελε νὰ εἶναι ὁ "Αθως Δημουλάς, ὄχι ἐρασιτέχνης ποιητὴς ἢ ποιητὴς καὶ κάτι ἄλλο μαζί, ἀλλὰ ἀποκλειστικὰ καὶ ἀδιάλλακτα ποιητὴς.

Στὸ μεταβατικὸ αὐτὸ σημεῖο τοῦ ἀποφινοῦ μας μνημοσύνου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο στὸν ποιητὴ, καὶ πρὶν ἐπιχειρήσω μιὰ περιγραφικὴ ἀνασκόπηση τοῦ ἔργου του, ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀρχές μέχρι τὴ συμπλήρωσή του, θεωρῶ κατάλληλη τὴ στιγμή νὰ ἀκούσουμε τὸν ἴδιο τὸν Ἄθω Δημουλᾶ νὰ διαβάξει ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ ποιήματα τῶν πρώτων συλλογῶν του, συνδυάζοντας στὴν ἴδια φωνὴ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ποιητὴ.

ΟΡΦΕΥΣ

*Τὴν πρώτη φορά, ἡ ζωὴ τῆς ἀγαπημένης σου
ἔσβησε ὅπως τῶν θνητῶν ὄλων, ἂν καὶ
πρόωρα κάπως καὶ ἀναπάντεχα. Ἡ ἀπώλειά της
δυστυχία σου. Τόση, ὥστε οἱ θεοί, ἀπὸ οἶκτο
γιὰ σένα, καὶ ἄλλη ζωὴ τῆς χάρισαν, δεύτερη.
Πού, ὅμως, πρὶν τὴ ζήσει, ἔσβησε
ἡ ἀνυπομονησία σου — ιδιότητα πολὺ ἀνθρώπινη.*

*Τώρα, μαζί της γιὰ νὰ βρίσκεσαι,
ἓνας μονάχα σοῦ ἀπομένει δρόμος.
Ὡς τὰ μισὰ τὸν ξέρεις. Πιὸ πέρα
τώρα, πέρα ἀπ' τὴν πύλη — τοῦ Ἄδη —
πρέπει νὰ προχωρήσεις. Ὅμως
τὴ διώχνεις τέτοια σκέψη. Γιατὶ,
ὡς φαίνεται, ἀπ' ὅ,τι ζοφερὸ εἶδες
μέχρις ἐκεῖ, ἡ ζωὴ, ἀκόμα*

καὶ χωρὶς τὴν Εὐρυδίκη, γλυκεῖα εἶναι.
 Τόσο, πὸν ἀνευδοίαστα, ἀδίσταχτα
 τὴν προτίμησες — ἀπόφαση πολὺ ἀνθρώπινη.

Βέβαια πιά, ἡ λύρα σου σὲ τόνους
 μεγαλόπνοους βαθειᾶς μελαγχολίας
 θὰ ψάλλει τὸν χαμένο ἔρωτα,
 σὲ τόνους πὸν ἴσως συγκινητικότερους
 δὲν ἔχει ἀκούσει ὁ κόσμος.

Ἀλλὰ

πὸ δυνατός, πιστεύω, τόνους, καὶ συνεπιεῖς
 καὶ γνήσιους θὰ ἔδινε ἡ λύρα, ἂν ἔφελνε
 ἄλλα, πὸ μικρὰ πράγματα, πὸ ἀπλά:
 αὐτά, πὸν στὴ ζωὴ σὲ κράτησαν.

SIC TRANSIT

A dream within a dream

Τὸ μέγαρο αὐτό, μὲ μάρμαρο ντυμένο,
 μὲ εἴσοδο μεγαλοπρεπή, μὲ τὸν ὠραῖο
 παλαικὸ ρυθμὸ του, τὸ πὸ ἀρχοντικὸ
 στὴν πόλη μας, τώρα, ἐτοιμόροπο,
 κατεδαφίζεται. Μαζί του
 θὰ σβήσει κι ἡ συγκίνηση τῆς θεᾶς του.
 Μὲ τὸν καιρὸ κι ἡ ἀνάμνησή του ἴσως.

Κι ὁ ἐσωτερικὸς διάκοσμός του πλούσιος
 καὶ μὲ τέχνη καμωμένος. Ἰδιαιτέρα

οἱ τοῖχοι στῆς ὑποδοχῆς τῆ μεγάλης αἴθουσα.
 Ἐπὶ χέρι ζωγράφων γνήσιων φιλοτεχνημένες
 σκηνές τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ζωῆς.
 Τώρα πὸ τὸ κατεδαφίζου
 ἐπίμονα φέρνω στὸ νοῦ μου τὴν παράσταση
 τοῦ τοίχου δίπλα στὰ παράθυρα: ἔδειχνε
 σὲ ἐρείπια ἓνα παλάτι ἀρχαῖο.

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ

Ἡ μνήμη μας εἶναι συχνὰ περιέργη:
 σὲ πολλὲς θύμησης, ξεχνώντας σχεδὸν
 τὰ γεγονότα, ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ συμβάντα
 τὰ κύρια, τὴ λεπτομέρεια ν' ἀναπλάθει
 ἀγαπᾶ, μιὰ στιγμή ἀσήμαντη, ἓνα
 ἐποσειῶδες μέρος. Ὡσπὸν, μὲ τὸν καιρὸ,
 ἡ λεπτομέρεια γίνεται πυρήνας
 τῆς θύμησης. Καὶ τὰ συμβάντα,
 τὰ κύρια, πλαίσιό της. Ἀβέβαιο.

Ἔτσι συχνὰ περιέργη εἶναι ἡ μνήμη.
 Ὅπως ἀκριβῶς κι ἡ ζωή. Πού, ἄλλωστε,
 μνήμη εἶναι κι αὐτή (ἴσως μόνο μνήμη).
 Λησμονεῖ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας τὰ ἔργα,
 πεισματικὰ φυλάγοντας κάτι μικροπράγματα:
 μιὰ πράξη ἀγνή, ἢ ἓνα ποίημα,
 γραμμένο ἀπὸ ἄνθρωπο μοναχικὸ
 κάποιον ἀπομεσήμερο θλιμμένο.

Ο ΗΝΙΟΧΟΣ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

“Όταν σὲ εἶδα δὲν ἐρώτησα
τί ἀκριβῶς στὰ χέρια σου κρατοῦσες.
Ἄμέσως ἐνίωσα πὼς ὀδηγεῖς
κάτι πολὺ σημαντικό. Τῆς περιοπῆς
τοῦ ἄρματος τοῦ ἥλιου.
Ἡ προσοχή σου δὲν μποροῦσε
ἔτσι νὰ δίνονταν σὲ τίποτε
φθαρτὸ καὶ γήινο. Κατ’ ὑψηλό,
κάτι μοναδικὸ ἔδειχνε πὼς ἐλέγχεις.

Καὶ ἡ γαλήνη σου ἔδειχνε
πὼς ἦσουν γεννημένος
γιὰ τὴ μοναδικότητα αὐτή.

ΚΥΚΛΟΣ

Τὸ ἀπόγευμα,
μὲ τὴ μελαγχολία
τῶν ὀριζόντων,
ἀποσύρεται.

Τὸ χρόνο (σὰ σκυτάλη)
παραδίδει
στὸ βράδυ. Ποῦ
μέσ’ ἀπὸ τὰ ἐρέβη

ΝΙΚΟΣ ΦΩΚΑΣ

τῆς νύχτας θὰ περάσει
καὶ θὰ τὸν φέρει (πάλι)
στὴν αἰσιοδοξία
τῆς αὐγῆς.

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Ἐσπέρα, σὺ, ποὺ καταλύεις τὸ κλέος
τῆς ἡμέρας μὲ σεβασμό, μὲ διάκριση,
ἀπόψε βιαστική εἶσαι. Ἀπὸ τὸ χέρι σου,
ὑψωμένο σὲ ἀποχαιρετισμό, φεύγουν
ἐρέβη. Ποὺ ρέουν γύρω μου.
Τὸ τελευταῖο σου φῶς τὰ ἐμποδίζει
—ἀκόμη— νὰ κολήσουν μέσα μου,
ἐσπέρα, σὺ, τῆς νύχτας προφυλακή.

ΜΥΚΗΝΑΙ

Δὲ θλίβομαι γιὰ ὅ,τι χάθηκε. Ἡ τωρινὴ
μορφὴ δὲ θέλω νὰ χαλάσει, αὐτὴ
ποὺ —ἔτσι ἄνετα— χαίρομαι. Καὶ
φοβᾶμαι ἀκόμη τῶν χειρῶν μου
τὸ ἄγγιγμα στὶς πέτρες τοῦτες
μὴν ἐπιτείνει τὴ φθορά, μὴν ἐπισπεύδει
τῶν ἐρειπίων τὴν ἐρείπωση. Σὰν

ἐγὼ νά ᾿μαι πού, ἔπειτ' ἀπ' ἄλλα τόσα χρόνια
θὰ ξανάρθω, στοῦ ᾿Αγαμέμνονα καὶ τοῦ Αἰγίσθου
τὸ παλάτι —ἔτσι ἄνετα— νὰ ξαναμπῶ.

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ

Ζητῶ νὰ ἐννοήσω τί ἀκριβῶς σημαίνει
τ' ὅτι «πρὶν τρεῖς χιλιάδες χρόνια»
κτίστηκε.

Πέτρα, βέβαια, σημαίνει, λεία
δύσκολη τοῦ χρόνου. ᾿Εργάτες (δοῦλοι
ἴσως) πού τὴ λάξεψαν λεία γιὰ νὰ γίνει.
᾿Επιστάτες μὲ τὶς φωνές (ἢ τὸ μαστίγιο)
σημαίνει.

Καί, βιαστικοὶ νὰ τελειώσει
τὸ ἔργο τους, οἱ λίγοι, μὲ τὴν περιέργη
προαίσθηση ὅτι σ' αὐτὸ τὸ ἀμφιθέατρο
ἢ ἔκφραση τοῦ ὠραίου θ' ἀντηχεῖ
ἀκόμα κι ἔπειτ' ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες χρόνια.

ΜΗΔΕΙΑ

᾿Επαιξες μὲ τὸν ᾿Ιάσονα στοὺς τόνους
τοὺς πιὸ ὕψηλούς τοῦ πάθους. Καὶ μὲ τὰ ἴδια
πάντα μέσα, τὰ μεγάλα: φόνους.
Θυσίασες τὸν ἀδελφό σου πρῶτα (παιχνίδια

τὰ κομμάτια του, ποὺ μέτραγε σὲ πόρους
ὁ πατέρας σου καὶ σὺ σὲ ἀργοπορία). Τὰ φίδια,
ἔπειτα, τῆς ἐκδικήσεως σ' ἔπνιξαν, Μήδεια.
Κι ἀκράτητη ἐξόντωσες τοὺς δικούς σου γόνους.

Τὸ δέρας τὸ χρυσόμαλλο τῆς εὐτυχίας, τοῦ Φοίξου
τὸ ἀνάθημα, ὁ Ἰάσων ἔχει. Σὺ τὸ μανδύα
τὸν αἱματόβρεχτο τῆς Μοίρας σου τυλίξον

καὶ βάδισε, μέσ' ἀπ' τὸ Μύθο καὶ τῆ Φαντασία
τῶν ἀνθρώπων, ἢ συγκλονιστικότερη ἱστορία
στοῦ πεπωμένου τους τοῦ τραγικοῦ τὴν ἐμπειρία.

ΑΠΩΛΕΙΕΣ

Τὸ παρὸν διαρκῶς
κατακτᾷ τὸ Χρόνο,
θρυμματίζοντάς τον
σὲ μνήμες ἀνθρώπινες.
᾽Ωθούμενες πρὸς τὴ λήθη.

᾽Οπου, ἀμήχανες,
περιμένον (χρόνια ἴσως)
να τις καλέσει ἕνα Αὔριο.
Ποὺ γιὰ τὶς περισσότερες
δὲ θά'ρθει. ᾽Η κι ἂν ἔρθει
κάποτε να τις ζητήσῃ,
δὲ θά τις βρεῖ.

«Λησμόνησα), λέμε τότε.

ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ

Οί αισθήσεις μας σχίζουν τόν κόσμο
σέ κομμάτια. Συνδράζοντάς τα, άλλους
πολλούς μ' αὐτά συνθέτουμε κόσμους
ἐπάλληλους. Κι αὐτά, διαρκῶς
ἀπ' τόν ἕνα στὸν ἄλλο μεταφέρονται
καὶ κυκλοφοροῦν μὲ μία ροή πού,
«ἐπέκεινα τῶν αἰσθητῶν», ἴσως
τὸν πράγματι κόσμο ν' ἀντιπροσωπεύει.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ

Σ' ἔφερε στὸ προσκήμιο ἢ ἀπουσία τοῦ Ὀδυσσέα.

Κι ἐκάλυψες δλόκληρο κεφάλαιο τοῦ ἔπους
μ' ἕνα πάντα μισοτελειωμένο ὕφασμα
ποῦ τὸ αὐξομείωσε ἢ ἀναμονή σου.

Ἔσπου ἦρθε,

πίσω ξανὰ στὴν ἀφάνεια τοῦ γυναικωνίτη
στέλνοντάς σε, χαρούμενη γιὰ τὴν ἐπιστροφή του
καὶ πὼς σὲ ἀπάλλαξε ἀπ' τὸ μεγάλο βάρος πρώτου
ρόλου, ποῦ σοῦ εἶχε ἢ ἀπουσία του ἀναθέσει.

Ὅπως ἤδη ἀνέφερα, τὰ ποιήματα ποῦ ἀκούσαμε
ἀνήκουν στὶς πρώτες συλλογές τοῦ Ἄθου Δημουλά, αὐτὲς ποῦ κυκλοφόρησαν ἀπὸ τὸ 1951, ἢ πρώτη, ὡς τὸ 1961, ἢ ἔβδομη. Ἀπὸ τότε ἐκδόθηκαν ἄλλες

τέσσερις συλλογές, ή τελευταία τὸ 1979, ἐνῶ μία ἀκόμη ἀνέκδοτη, με ποιήματα δημοσιευμένα τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, συμπεριελήφθη στήν ἔκδοση τῶν Ἑσάντων του, τὸ 1985, ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Στιγμή». Ἐχουμε δηλαδὴ συνολικὰ δώδεκα, μᾶλλον ἰσχνές, συγκεντρώσεις ποιημάτων πὸ συνιστοῦν καὶ τὸ σύνολο τοῦ ἔργου του. Ἐπειδὴ στήν ἔκδοση τῶν Ἑσάντων του οἱ τρεῖς πρῶτες συλλογές ἀντιπροσωπεύονται με τρία μόνο ποιήματα κάθε μία, ὕστερα ἀπὸ ἐπιλογή τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ, ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ποιημάτων πὸ περιέχονται στήν ἔκδοση αὐτὴ δὲν ὑπερβαίνει τὰ 131. Ἐκατὸν τριάντα ἕνα ποιήματα ἔχουμε τελικὰ ἀπὸ τὸν Ἄθω Δημοουᾶ ἢ τουλάχιστο τόσα ἐνέκρινε ὁ ἴδιος. Ἀπὸ αὐτὰ ἀκούσαμε πρὶν ἀπὸ λίγο δώδεκα.

Περὶσσότερα, καὶ εἰδικὰ ἀπὸ τὴ μεταγενέστερη παραγωγή του, θὰ ἀκούσουμε στὴ συνέχεια. Ἐνα ἀπ' αὐτὰ με τίτλο: «Ἐνεῖχε τὴν προδιάθεση» πραγματεύεται —δὲν ὑπάρχει πιὸ κατάλληλο ρῆμα— γιὰ πολλοστὴ φορά, ἀλλὰ ἴσως πιὸ ἐκτεταμένα καὶ διεξοδικά, τὸ θέμα τῆς τύχης· πιὸ συγκεκριμένα τὸ παιχνίδι τῆς δυνητικότητας καὶ τῆς πραγματικότητας. Τώρα, τὸ γενικὸ σχεδιάγραμμα τῆς μετάβασης ἀπὸ τὰ ἀπειρα ἐνδεχόμενα (δυνητικότητα) στὸ ἕνα καὶ μοναδικὸ γεγονός (πραγματικότητα), ὅπως ἐκ-

τίθεται στὸ ποίημα, νόμιμα νομίζω μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ καὶ στὴν πιὸ περιορισμένη περίπτωσι τῆς ποίησης ἑνὸς ἀτόμου, ὅπως ὁ Δημοῦλας, γιὰ νὰ μελετηθεῖ ποιὰ ἀπὸ τὶς διάφορες δυνητικὲς ἐξελίξεις, πὺ θὰ μπορούσε νὰ εἶχε λάβει ἡ ποίηση αὐτή, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὰ πρῶτα τῆς φανερώματα, ὑπερίσχυσε τελικά· ποιὰ δηλαδὴ ἐνεῖχε τὴν προδιάθεση γιὰ καίριο, ὅπως λέει κι ὁ ποιητῆς σ' ἓνα στίχο τοῦ παραπάνω ποιήματος. "Ὅσον ἀφορᾷ ἐμένα, διαπιστώνω τρεῖς τουλάχιστο τέτοιες δυνητικὲς ἐξελίξεις ἢ τάσεις, στὶς ὁποῖες μάλιστα μπορῶ νὰ δώσω σαφῆ, γενικά—ἂν κι ὄχι ἀνέκκλητα—ὀνόματα, χωρὶς νὰ παραβλέπω καὶ τὶς ἀναμεταξύ τους προσμίξεις ἢ ἐνδιάμεσες ὑβριδικὲς περιπτώσεις. Ἡ παλαιότερη εἶναι μιὰ τάση λυρική:

*Σὰν πέσει ὁ ἥλιος
κι ἔρθει τὸ σούρουπο
θαμπὰ καθὼς εἶν' ὄλα
μοῦ φαίνεται
σκηνὲς ἀπὸ ἄλλον κόσμον
πὼς βλέπω.*

*Γαλήνη ἔχουν οἱ σκηνὲς αὐτές.
Καὶ θλίψη.*

Τὸ παραπάνω ποίημα εἶναι τοῦ 1951. Ἀπὸ τὴν

Ίδια χρονιά, αλλά από νεότερη συλλογή, ένα ποίημα όπου ο λυρισμός άλλοτριώνεται από στοχαστικά στοιχεία:

Οί δισταγμοί τῆς ψυχῆς
 ἀνάκοψαν τὴν τόλμη τῶν σκέψεων
 καὶ ματαίωσαν
 τῶν ἀποφάσεων τὴν ἐκπλήρωση.
 Ἄμβλυναν τὴν ἐλπίδα τοῦ προσδοκώμενου
 οἱ ἄκαρπες ἀναμονές
 καὶ τῆς ὑπομονῆς τ' ἀποθέματα
 ἀπορρόφησαν τὴν περίσσεια τῆς ὀρμῆς.
 Ὅδηγώντας με στὴ γαλήνη.

Ὅπου δὲν ὑπάρχει τόλμη καὶ ὀρμή.
 Καὶ ὅπου ἡ ἐλπίδα δὲ χρειάζεται.

Μιὰ δεύτερη τάση τῆς ποίησης τοῦ Ἄθου Δημουλά, λίγο μεταγενέστερη, θὰ μπορούσε, ἀπὸ τὰ θέματα τῶν ποιημάτων, νὰ ὀνομαστεῖ ἱστορικο-μυθολογική· μάλιστα, λόγῳ τῶν ἱστορικο-μυθολογικῶν ἀναφορῶν στὰ ποιήματα ποὺ τὴν ἐκπροσωποῦν, νὰ περάσει ὡς ἡ πλέον ἐξωστρεφῆς. Δύο ἱστορικο-μυθολογικά του ποιήματα διάβασε ὁ ἴδιος πρὶν ἀπὸ λίγο: «Ὀρφεύς» τὸ ἓνα, καὶ «Πηνελόπη» τὸ ἄλλο. Ἄς ἀκούσουμε καὶ πάλι τὸ πρῶτο πού, στὴν εὐρηματικότητα, πολυσημία καὶ ἀμεσότητά του, εἶναι γιὰ

μένα έντυπωσιακὸ δεῖγμα τῆς μεταπολεμικῆς μας
ποίησης:

ΟΡΦΕΥΣ

Τὴν πρώτη φορά, ἡ ζωὴ τῆς ἀγαπημένης σου
ἔσβησε ὅπως τῶν θνητῶν ὄλων, ἂν καὶ
πρόωρα κάπως κι ἀναπάντεχα. Ἡ ἀπώλειά της
δυστυχία σου. Τόση, ὥστε οἱ θεοί, ἀπὸ οἶκτο
γιὰ σένα, κι ἄλλη ζωὴ τῆς χάρισαν, δεύτερη.
Πού, ὅμως, πρὶν τὴ ζήσει, ἔσβησε
ἢ ἀνυπομονησία σου — ιδιότητα πολὺ ἀνθρώπινη.

Τώρα, μαζί της γιὰ νὰ βρῖσκεσαι,
ἓνας μονάχα σοῦ ἀπομένει δρόμος.
Ὡς τὰ μισὰ τὸν ξέρεις. Πιὸ πέρα
τώρα, πέρα ἀπ' τὴν πύλη — τοῦ Ἄδη —
πρέπει νὰ προχωρήσεις. Ὅμως
τὴ διώχνεις τέτοια σκέψη. Γιατί,
ὡς φαίνεται, ἀπ' ὅ,τι ζοφερὸ εἶδες
μέχρις ἐκεῖ, ἡ ζωὴ, ἀκόμα
καὶ χωρὶς τὴν Εὐρυδίκη, γλυκειὰ εἶναι.
Τόσο, ποὺ ἀνενδοίαστα, ἀδίσταχτα
τὴν προτίμησες — ἀπόφαση πολὺ ἀνθρώπινη.

Βέβαια πιά, ἡ λύρα σου σὲ τόνους
μεγαλόπνοους βαθειᾶς μελαγχολίας
θὰ ψάλλει τὸν χαμένο ἔρωτα,
σὲ τόνους ποὺ ἴσως συγκινητικότερους
δὲν ἔχει ἀκούσει ὁ κόσμος.

Ἄλλὰ

*πιὸ δυνατός, πιστεύω, τόνους, καὶ συνεπεῖς
καὶ γνήσιους θὰ ἔδινε ἢ λόρα, ἂν ἔψελνε
ἄλλα, πιὸ μικρὰ πράγματα, πιὸ ἀπλά:
αὐτά, πὸ στή ζωὴ σὲ κράτησαν.*

Ἄξιοπρόσεκτη στὸ ποίημα αὐτό, κατὰ τὴ γνώμη μου, εἶναι ἡ τελειότητα τοῦ παιχιδιοῦ πὸ συνίσταται σὲ μιὰ καινούρια καὶ ἴσως πιὸ τραγικὴ ἐκδοχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ ἥρωα Ὀρφέα, χωρὶς καθόλου νὰ παραβιάζονται οἱ ὅροι τοῦ μύθου, καθὼς καὶ ἡ γενικευτικὴ λειτουργία τῆς ἐκδοχῆς αὐτῆς πού, ἂν καὶ παράγωγο τῆς ἐποχῆς μας, λειτουργεῖ γιὰ λογαριασμὸ ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ὁ «Ὀρφεύς» εἶναι ποίημα τοῦ 1958. Στὴν ἐπόμενη συλλογῇ, 1960, ἀνήκει τὸ ποίημα πὸ ἀκολουθεῖ καὶ στὸ ὅποιο ἡ ἀφαίρεση εἶναι ἤδη, ὅπως θὰ διαπιστώσετε, ἀρκετὰ προχωρημένη:

*Ἐχθρὸς τοῦ ποιήματος ἡ πρόοδος. Ὅχι
ὅτι δὲν εὐνοεῖ κι ὅτι δὲν σέβεται
τὴν ποίηση. Ὅχι. Ἄλλὰ ἡ πρόοδος
ἀξιοποιεῖ τὸ χρόνο, κάμνοντάς τον,
μὲ τὶς συχνὲς μεταβολές της,
πυκνότερο, ταχύτερο. Καί,
ὅπως ὅλα τὰ ἀνθρώπινα,
τὸ ποίημα τοῦ χρόνου τὴν ἐπίσπευση
φοβᾶται, ποιμιλότροπα.*

Κατὰ τὸν τίτλο τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ποιήματος («Συλλογισμός»), συλλογιστική θὰ ὀνόμαζα τὴν τρίτη αὐτὴ τάση τῆς ποίησης τοῦ Ἄθου Δημουλά, σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς δύο προηγούμενες: τὴ λυρική καὶ τὴν ἱστορικο-μυθολογική, ἐξυπακούοντας, κάτω ἀπὸ τὸν ὄρο «συλλογιστική», μιὰ λογοκρατικὴ συγκρότηση ποῦ θὰ γίνεται ὀλοένα πιὸ ἐμφανῆς στὴ συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ ποιητῆ.

Εἴτε λυρική, εἴτε μυθολογική, εἴτε συλλογιστική χαρακτηρίσουμε ὡς ἐδῶ τὴν ποίηση τοῦ Δημουλά, κάτω ἀπὸ τὴν πολλαπλότητά της εἶναι ἀκόμα αἰσθητὴ νομίζω ἢ μαθητεία τοῦ ποιητῆ στὸν Καβάφη, τὴν ποίηση τοῦ ὁποίου καὶ προϋποθέτει, ἂν καὶ ὄχι μέχρι σημείου ἀποκλεισμοῦ κάθε ἄλλης αἰσθητικῆς προϋπόθεσης — πράγμα πάνω στὸ ὁποῖο θὰ ἦταν ριψοκίνδυνο καὶ ἀνώφελο νὰ ἐπεκταθῶ, ἀφοῦ καὶ μὲ τὰ λίγα ποῦ εἶπα ἤδη γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Δημουλά αἰσθάνομαι τὸ ἔδαφος κάτω ἀπ' τὰ πόδια μου ἀρκετὰ ἐπισφαλές. Ἀκόμα πιὸ ἐπισφαλές κι ἐπικίνδυνο θὰ γίνει τὸ ἔδαφος ἂν ἀποπειραθῶ νὰ διευκρινίσω τοὺς εἰδικούς ψυχολογικούς, πνευματικούς ἢ ἰδιοσυγκρασιακοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἀπὸ τὶς τρεῖς ροπές ἢ τάσεις ποῦ εἶχαν ἐκδηλωθεῖ μέσα στὴν ποίηση τοῦ Δημουλά κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ '50 καὶ ποῦ δημιουργοῦσαν τρία ἀντί-

στοιχα ένδεχόμενα για την εξέλιξή της, επικράτησε τελικά ή συλλογιστική ροπή που έδωσε άργότερα στην ποίηση αυτή έναν έντονα άφηρημένο χαρακτήρα, χαρακτήρα που την διαφοροποιεί άποφασιστικά όχι μόνο από την ποίηση του Καβάφη, αλλά και όποιουδήποτε άλλου γνωστού μου ποιητή, με πιθανή εξαίρεση τον Έλιοτ των *Τεσσάρων Κουαρτέτων*.

Πράγματι, από το 1964 και ύστερα, το συλλογιστικό στοιχείο περιθωριοποιεί βαθμιαία όλα τα άλλα στην ποίηση του Άθου Δημουλά σε μιá προσπάθεια να άνεβάσει τον άναγνώστη σε έποπτικά, ύπεριστορικά ύψη, τέτοια όπου το κοσμικό ψύχος δύσκολα άντέχεται. Άναφέρομαι ειδικότερα στην τελευταία μεταθανάτια συλλογή του: *Μια πρόθεση στο χάος*. "Όταν λέω «ψύχος» έννοώ τον άνεικονικό θετικισμό ενός κειμένου που θυμίζει σχεδόν πραγματεία, διατριβή από την όποία λείπει το «έγώ» — έκτός κι αν ό άνθεκτικός άναγνώστης, ύστερα από πολλές πράξεις και άναγωγές, το άνακαλύψει τελικά ως έσχατο σημείο άναφοράς του ποιήματος και κέντρο πόνου όπως πάντα. Θα ήθελα έδω να παραθέσω ένα άπόσπασμα από παλαιότερο κείμενό μου για τον Άθω Δημουλά, έφόσον δέν έχει νόημα να έπαναλαμβάνω τα ίδια πράγματα παραφράζοντάς τα. Στο παλαιότερο λοιπόν εκείνο κείμενο έγραφα:

α' Από τὰ παραπάνω εύκολα συνάγεται, ακόμα και από εκείνον που δέν έχει έπαφή μαζί της, ότι ή ποίηση του "Αθου Δημουλα̃ είναι ποίηση ιδεών ή έννοιων και όχι συμβόλων· ως έκ τούτου έχει ένα ανάλογο "ἦθος", πολύ διαφορετικό από τὸ "ἦθος" ένός ποιητῆ που βρίσκει σέ ένα σύμβολο —έστω ένα σκύλο— τὸν καταλύτη τῆς προσωπικῆς συγκινησιακῆς του φόρτισης. Εἶναι τὸ ἦθος τοῦ "ἐγὼ" που κάνει πὼς λείπει, πὼς δέν εἶναι ἐκεῖ, μέσα στὸ ποίημα. Εἶναι τὸ ἦθος που έχει ή ὑπερ-αποστασιοποιημένη ποίηση, όπου ή σύνδεση με τὸ "ἐγὼ" τοῦ ποιητῆ, αντίθετα ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει στις συνηθισμένες περιπτώσεις "προσωπικῆς" ποίησης, δύσκολα κατορθώνεται, κινδυνεύει μάλιστα για ὅποιον δέν έχει ἀρκετὴ ἔφεση και διεισδυτικότητα νὰ ματαιωθεί ὀριστικά. Συνήθως ὁ ἀναγνώστης αὐτὸς διαμαρτύρεται λέγοντας ὅτι ή ποίηση έχει μεταπέσει στην κατηγορία τοῦ δοκιμιακοῦ λόγου, κι αὐτὸ ἐπειδὴ ὁ ἴδιος, ὡς ἀσυνήθιστος σέ τέτοιες ἀποστασιοποιήσεις, ἀδυνατεῖ νὰ κάνει έπαφή με τὸ "ἐγὼ" τοῦ ποιητῆ. Ὁ ἐν λόγω ἀναγνώστης βλέπει τὸ μάτι τοῦ συγγραφέα νὰ παρακολουθεῖ και νὰ ἀναφέρει, ἀλλὰ τοῦ διαφεύγει ὅτι ή ἀναφορὰ δέν γίνεται (για νὰ τὸ ποῦμε ἀπλοϊκά) στὸ μυαλὸ ἢ ὅποιοδήποτε ἄλλο γνωστικὸ κέντρο, ἀλλὰ στην καρδιά ἢ τὴν ἀνθρώπινη

συνείδηση στο σύνολό της, όσο κι αν πρόκειται για τὸ ἴδιο πάντα μάτι».

Πρὶν δώσω καὶ πάλι τὸ λόγο στὸν ποιητὴ, θὰ ἤθελα νὰ ἐκθέσω συνοπτικὰ τὸ ἐπανερχόμενο, μὲ ἰδεοληπτικὴ σχεδὸν ἐμμονή, κάτω ἀπ' τὴν πένα του, προσωπικὸ του σχεδιάγραμμα τῆς πραγματικότη-
 τας, στὸ διάστημα τῆς πιὸ πρόσφατης παραγωγῆς του. Ἔτσι ἴσως ὑποβοηθηθεῖ ὁ ἀκροατής, ὅπως ὁ θεατὴς τοῦ κινηματογράφου ἀφοῦ διαβάσει τὴν ὑπό-
 θεση τοῦ ἔργου πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς προβολῆς. Κατὰ τὸν Δημουλᾶ λοιπὸν τὸ παρὸν εἶναι ἀποτελε-
 σμα Τύχης — ὄχι Ἀναγκαιότητας, ὄχι Θείας Πρό-
 νοιαις ἀλλὰ Τύχης—, ὅπως ὑπῆρξε καὶ τὸ παρελθὸν ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεκινᾶ, ὅπως θὰ εἶναι καὶ τὸ μέλλον μὲ τὸ ὁποῖο θὰ συνεχιστεῖ. Ἡ ἐπόμενη κίνηση τῆς Τύχης διαψεύδει τίς προβλέψεις μας μὲ τίς ὁποῖες προεκτείνουμε στὸ μέλλον τίς μνημεις τοῦ παρελ-
 θόντος, μνημεις ἄλλωστε ποὺ δὲν ἀποδίδουν τὸ πα-
 ρελθόν, δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν ἀντικειμενικὴ του ὑπόσταση, ἀλλὰ τὸ παραμορφώνουν. Μέσα λοιπὸν στὴ μεταβατικότητά τοῦ κόσμου ποὺ κυβερνᾶ ἡ Τύ-
 χη, ἐμεῖς δὲν διαθέτουμε παρὰ μιὰ παθητικὴ καὶ ἀπατηλὴ μνήμη — ὅσον ἀφορᾷ τὸ παρελθόν— μιὰ παθητικὴ καὶ ἀπατηλὴ προβλεπτικότητά — ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον. Σχετικὰ μὲ τὴν Τύχη τὴν ἴδια,

αὐτὴ δὲν εἶναι παρὰ ἡ διαδικασίᾳ — ἀσύλληπτη ἀπὸ τῆ φύση τῆς — μὲ τὴν ὁποῖα ἀπὸ τὸ ἄπειρο τῶν ἐνδεχομένων προκύπτει τὸ ἓνα πραγματικό, αὐτὸ πού μεταγενέστερα θὰ ὀνομάσουμε μνήμη. Στὸ θίασο τοῦ Ἄθου Δημουλᾶ, τὰ πρόσωπα, ὅπως καταλαβαίνετε, εἶναι ἀφαιρέσεις. Τὶς κινεῖ ὅμως μὲ ἱκανότητα θεατρῶνῃ, σὰν πρόσωπα καθαγιασμένα ἀπὸ κάποια μυθολογία, πρόσωπα συστατικά ἐνὸς κεντρικοῦ ὑπερβατικοῦ μύθου. Κι ὅπως σὲ κάθε ὑπερβατικό μῦθο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη κεντρικὴ τριάδα ὑπάρχει ἓνας δεῦτερος, κάπως πιὸ ἐξωτερικός ὅμιλος προσώπων, δορυφόρων τῆς κεντρικῆς τριάδας, ἔτσι κι ἐδῶ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κεντρικὴ τριάδα Τύχη - Μνήμη - Πρόβλεψη, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἀκόμη πρόσωπα ὅπως ἡ Λήθη, ὁ Χρόνος, τὸ Πεπρωμένο καὶ τὸ Ὀνειρο πού ματαιώνει παροδικὰ ὅλα τὰ παραπάνω. Σὲ σχέση μὲ τὸ Ὀνειρο σᾶς διαβάζω τώρα ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ συγκινημένα κατὰ τὴ γνώμη μου ἀποσπάσματα μιᾶς κατὰ τὰ ἄλλα, ἀπὸ φύση καὶ θέση, ὄχι εὐκολοσυγκίνητης ποίησης. Προέρχεται ἀπὸ τὴν τελευταία, μεταθανάτια συλλογὴ τοῦ ποιητῆ Μιὰ πρόθεση στὸ χάος.

Ὅλα τὰ ἔχουν κι ἄλλοι πεῖ.

Πολὸ ἐμίλησαν

γιὰ τὴν ἀπειθαρχία τῶν ὄνειρων πρὸς τὴ ζωή.

Και για την αντίθετη ἐμίλησαν ἀπειθαρχία:
 τῆς ζωῆς πρὸς τὰ ὄνειρα. Ἀπειθαρχία, αὐτή,
 ποὺ τιμωρεῖται. Ἀλλὰ και για τὴν πειθαρχία
 ἐμίλησαν, ὅταν, προχωρημένος στὸν ἀνήφορο,
 τὶς ἀντίγνωμες ἀπειθαρχίες θὰ μετριάξεις
 και θὰ προσεγγίζεις. Ἔτσι, πού, ὅταν στὴν ἄκρη
 τοῦ ἀνήφορου θὰ φθάσεις και πρὶν στὰ δύο
 χωριστεῖς, πρὶν κάτι τὸ βαρὺ ἐγκαταλείψεις,
 ὅταν, λοιπόν, στὴν ἄκρη τοῦ ἀνήφορου θὰ φθάσεις
 και στραφεῖς πίσω σου, νὰ δεῖς μονάχα
 μὴν ἀπέραντη ὁμαλότητα. Ἔτσι θ' ἀφήσεις
 τὴ ζωή. Σὺ, ὁ μοναδικὸς κι ὁ ἰδιαίτερος,
 ἀπὸ τὸ μέγα «ἴδιο» θ' ἀπορροφηθεῖς. Θέλοντάς το.
 Ὅντας πιά μόνο τοῦ ἑαυτοῦ σου ἐπακόλουθο.
 Ἐκεῖ ὅπου ὡς και τ' ὄνειρο ἔχει τιθασευθεῖ.

Αὐτὰ ἀπὸ μένα. Ἄς ἀκούσουμε τώρα και πάλι
 τὴ φωνὴ τοῦ ποιητῆ.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΦΑΝΟΥΣ

(Ἡ ἀντίσταση τοῦ λησμονημένου)

Ἡ ζωή, ἀσθμαίνουσα ἀπειρία μοναδικότητες.
 Ἡ μνήμη, μόνιμο πλῆγμα στὴν ἀπειρία.
 Ἡ λήθη, κρησφύγετο τῆς μνήμης, τὸ μοναδικό.

Πρὶν ἐντελῶς διαχυθεῖ μὲς στὴν ἀπώλεια

τὸ ξεχασμένο παραμένει γιὰ πολὺ
 στὶς σκολιῆς βαθύκολπες πτυχῆς τῆς λίθης.
 Δὲ χάνετ' εὐκόλα ὅ,τι φέρνει ἢ τύχη.
 ("Ὅλα τὰ φέρνει ἢ τύχη ἢ ἀνεξέλεγκτη,
 μ' εὐνοια ἢ μὲ δυσμένειά της — ὅμως
 σύντομα παύει αὐτὸ νὰ ἔχει σημασία πιά).

Μέσ' ἀπὸ τὶς βαθύκολπες πτυχῆς τῆς λίθης,
 στὸ σκιερὸ προαύλιο τοῦ τίποτε, πρὶν
 ἐντελῶς διαχυθεῖ μὲς στὴν ἀπώλεια,
 τὸ ξεχασμένο ἀμύνεται πεισματικά
 σ' αὐτὰ πὸν μόνιμα τὸ διεκδικοῦν:
 τὴν ἀνάκληση καὶ τὸν ἀφανισμό του.
 Δὲν ἔρχεται οὔτε φεύγει πρόθυμα.
 Μὲ σθένος διατηρεῖ ἓνα χῶρο κενὸ
 μὲς στὴ συνείδηση, τὴ θέση του
 ἐμποδίζοντας ἄλλη νὰ πάρει μνήμη
 ἢ ἐπινόηση, ἀπληστοὶ ἀπειράριθμοι
 σφετεριστές. Διατηρεῖ τὴν παρουσία
 μιᾶς ἀπουσίας, μιᾶς στεγανῆς
 ἀθύπαρκτης περιοχῆς, πὸν αἰωρεῖται,
 μαζὶ μὲ ὅλα τ' ἄλλα τ' ἀντιστεκόμενα
 ἀνεντόπιστα λησμονημένα,
 θολὸ περίβλημα τοῦ εἶναι μας,
 ἀγαπημένη περιορέουσα ἀτμόσφαιρα,
 ἔρμα καὶ ρίζα καὶ καταφυγὴ μας.

Καὶ ρυθμιστῆς τοῦ βίου μας, ἐκ τοῦ ἀφανοῦς.

Π Ρ Ο - Λ Η Θ Η

Ἡ μαύρη ὀκηρία ἀπορροφάει τὸ ῥίγος.

Τὸ Ἔνα ὠριμάζει μέσα στὸ ἄπειρο.
Καλὰ κρατάει τὰ μυστικά του ἢ τύχη.
Ὁ νοῦς κρατάει μιὰν ὑπόθεση. Ἀλλὰ
καλὰ κρατάει τὰ μυστικά του ἢ τύχη.
Τὸ Ἔνα ὠριμάζει μέσα στὸ ἄπειρο.

Ἔχουν ἀπὸ παλιὰ ξεφύγει πολλὰ βέλη.
Κρυφὰ ὀρίζει τὴν πορεία τους ἢ τύχη.
Ὁ νοῦς ὀρίζει μιὰ προφύλαξη. Ἀλλὰ
κρυφὰ ὀρίζει τὴν πορεία τους ἢ τύχη.
Ἔχουν ἀπὸ παλιὰ ξεφύγει πολλὰ βέλη.

Ἀπὸ τὰ τόσα ἐνδεχόμενα, ὅσα
περνοῦν ἀπὸ τὴν ὑποψία μας
καὶ τ' ἄλλα, πὸν δὲν ἔχουν δώσει
νύξη, ποιοῦ θὰ διαλέξει ἢ συμφορὰ;
Ἀπὸ τὰ τόσα ἐνδεχόμενα;

Γνωρίζω, οἱ συμφορὲς ὅτ' εἶναι σπάνιες
κι ὅτι, γι' αὐτό, ποτὲ κανένας
δὲν προσάρμοσε τὸ βίον του
στὴ μικρὴ τους πιθανότητα. Ὅλα
ἢ ἐλπίδα ἐτόνισε ἀνέκαθεν πάνω
στὴν ἄλλη μικρὴ πιθανότητα,

τοῦ καλύτερου. Πεισματικά δύσπιστη
 σὲ κάθε κακὴ πρόβλεψη, ἢ ἐλπίδα
 ἀποτρέπει τὶς προετοιμασίες, ὄντας
 μιὰ προκαταβολικὴ παρηγορία, ἕνα
 ἀπὸ πρὶν ξέχασμα, προ-λήθη.
 Στὸ ἕνα τῆς μέρος, ἢ ἐλπίδα
 τὸ προσωπεῖο εἶναι τῆς ἀτολμίας μας.
 Στὸ ἄλλο τῆς μέρος, τὸ καθαντό,
 ὅταν ἔξω ἀπὸ τὴν πάντοτε ἀτελή μας
 ἄμυνα ἔχουν τ' ἀνεπιθύμητα πλησιάζει
 καὶ ἀπειλοῦν, μιὰ ἱκετευτικὴ
 (χωρὶς τὶς παρακλητικὰς διατυπώσεις)
 εἶναι ὑπόδειξη στὸ ἄγνωστο. Ἄπ' ὅπου,
 ποιὸς ξέρει ἀπὸ τί παλιὰ ξεκινημένες
 κι ἔρποντας μὲς στὰ κρυφά, φθάνουν
 οἱ συμφορές. Προσθέτοντας
 τὸ ἀνεπανόρθωτο στὸ ἀπροσδόκητο
 καὶ τὸ ἀπότομο στοῦ ἀναπόμενου
 τῆν, ὕστερη πιά, παρηγορία.

Ἡ μαύρη ὀκνηρία ἀποροφάει τὸ ρίγος.

Η ΜΟΙΡΑ ΤΩΝ ΠΕΠΡΩΜΕΝΩΝ

Τὸ πεπρωμένο. Ἐννοια θολή καὶ ἀόριστη.
 Ἐκφραση τοῦ πρωθύστερου καὶ τοῦ ἀνακόλουθου.
 Ἀνίκανο γιὰ τὰ πρὶν, γιὰ τὰ μετὰ ἄχρηστο.
 Στὸ λεξιλόγιο τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ ποιὰ μυστικὴ

πόρτα μπήκε; Τῆς ἄγνοιας καὶ τοῦ φόβου;
 Ἀκολουθεῖ ἀσθμαίνοντας τὸ βίο, ἐνῶ πιστεύει
 ὅτι προτρέχει καὶ ὀδηγεῖ. Μόλις καὶ ποῦ
 προφταίνει τὸ τετελεσμένο, τὴν ὀριστικὴν
 μορφή του ἔτσι παίρνοντας, περνώντας,
 μὲ κάτι σὰν τελετουργία θριάμβου, ἀπὸ
 τὴ μόνιμη ἀβεβαιότητα στὸ ἄκαμπτο ἀμετάκλητο.

Στὸ χῶρο, τὸν ἀπρόσιτο, τῆς Εἰμαρμένης,
 τὰ πεπρωμένα συγκρούονται καὶ εἶναι ἡ τύχη.
 Ἐκλάμψεις αἰωνιότητος συνοδεύουν
 τὸ ἀναπάντεχο, ἀπαρχὴ νέων πεπρωμένων.
 Πολλαπλότητες κατὰ μάζες ἐκτοπίζουν
 πολλαπλότητες, κάμπτοντας τὴν ἀντίσταση
 ἀτίθασων πιθανοτήτων, ἀνατρέποντας
 ἀνυπεράσπιστα στὸ χρόνο πεπρωμένα.

Μοίρα τους ἢ συνεχῆς ἐκτροπή.

ΜΙΑ ΡΟΠΗ

Κάθε τόσο διαβαίνω ξαφνικὰ τὰ σύνορα
 ποῦ χωρίζουν τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ μὴ χρόνο,
 ὅπου τὰ περασμένα καὶ τὰ μελλούμενα
 μοιάζουν ἐπανάληψη κι ἡ ἐπανάληψη
 γίνετ' ἀκινήσια στὸ στέργο τοῦ αἰώνιου,
 ὅπου στιγμὲς δὲν ὑπάρχουν καὶ ὅλα
 στέκουν θολὴ καθηλωμένη θλίψη, θύρα

θανάτου, και ἡ ζωὴ παγιδευμένη σὲ σύμβολα
 ἀσφικτιᾶ, ὥσπου κάποτε, ξαφνικά,
 νὰ μὲ σπρώξει πίσω νὰ διαβῶ τὰ σύνορα
 ποὺ χωρίζουν τὸ μὴ χρόνο ἀπὸ τὸ χρόνο,
 γιὰ νὰ τῆ βρῶ ἐλεύθερη και πλατειὰ
 σὲ κάθε μιὰ στιγμή μέσα πού,
 ξεχωριστὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες, μοναδική,
 τί ἐτοιμάζει δὲ γνωρίζουμε καθὼς πάνω της
 συγκεντρώνει τὸ βάρος ὅλων τῶν δυνατοτήτων
 και στὴ στιγμή τὴν ἐπομένη τὸ παραδίνει,
 ἄλλη μοναδικότητα, στίβο ὅλων τῶν πιθανῶν
 και τῶν μὴ πιθανῶν, κρῖκο σὲ μιὰ σειρά
 στιγμῶν ἀτέλειωτη, ποὺ μὲ τρομάζει
 και μὲ διώχνει ξανὰ τὰ σύνορα νὰ διαβῶ
 ποὺ χωρίζουν τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ μὴ χρόνο,
 στὸ σταθερὸ νὰ βυθιστῶ γιὰ λίγο και στὸ ἀπόλυτο
 πρὶν πάλι στὴ δίνη γυρίσω τῶν μεταβολῶν.

ΕΚΣΤΑΣΗ

Ἀπὸ τὶς προεξοχὲς τῆς πραγματικότητας
 στενωπὲς ὀδηγοῦν στὶς προεκτάσεις της.
 Συχνὰ διαβαίνουμε τοῦ σύνορου τὶς πύλες.

Ἐν' ἀνεπαίσθητο τρέμισμα ἐτοιμάζει
 τὴ διέλευση, τὴν ἀπτόμη ἔξοδο
 στὰ ἐλεύθερα τῆς ὑπερβατικότητας πεδία.

Ἐκαστὸν ἀπὸ ἑξῆς ἀπαλλαγμένοι,
στοὺς στροβιλισμοὺς ἀφηνόμαστε
μῶς ἀπεραντοσύνης πολλαπλῆς.

Μέσ' ἀπὸ σχήματα ἄλλα, πὸν διαρκῶς
μεταμορφώνονται, ἐλικοδρομεῖ
τὸ γλαυκὸ φῶς τῶν ὀριζόντων.

Ράθυμα ἀπλώνεται ἡ ἀνυπαρξία,
μὲ ἀπαλές, ἀδιόρατες κινήσεις, σὰν
πλατύφυλλο ὑδροβίο φυτό.

Χτυπημένος ὁ χρόνος, τὶς στιγμές του
ἀποσύρει, μεγεθύνοντας μία
νὰ καλύψει τὸ χάσμα. Ἔως ὅτου

καὶ σύντομα —μέτρο τῶν ἄλλων στιγμῶν—,
διαρρήξουν τὸν πέπλο, αἰχμὲς καὶ ἀκίδες,
οἱ προεξοχὲς τῆς πραγματικότητας.

ΕΝΕΙΧΕ ΤΗΝ ΠΡΟΔΙΑΘΕΣΗ

Ἐβόησαν, ἀκολουθώντας δρόμους ἄσχετους,
στὴν ἴδια ἐπάνω νὰ πέσουνε στιγμή.
Τὰ ἔφερε, περνώντας τα ξεχωριστὰ
μέσ' ἀπ' ἄλλες στιγμές, μιὰ Τύχη.
Πὸν θὰ μποροῦσε (ποιὸς τὴν κινεῖ;)
ἀλλιώτικα νὰ εἶχε συνδυάσει τὴν πορεία τους.

Τώρα, κάτι καινούργιο για ν' ανοίξει,
παλιό σβήνοντας, μιὰ ἄλλη Τύχη χρειάζεται,
φέρνοντας ἀπ' ἄλλους δρόμους ἄλλα γεγονότα,
περνώντας τα ξεχωριστὰ μέσ' ἀπ' ἄλλες
στιγμές, χαράζοντας ἄλλη πορεία.

Στὴ διαδικασία αὐτή, στὴν ἀσταμάτητη
ροή, καίρια κι ἐπουσιώδη ἀλλάζουν μὲ ταχύτητα,
μὲ τὴν ταχύτητα τοῦ χρόνου. Ἄμετοχοι,
τὴν ἀλλαγὴ ἀκολουθοῦμε παρακολουθώντας τὴν
ἢ, τολμητίες ἀνεδαφικοὶ καὶ ἀμετανόητοι,
αὐταπατόμαστε ὅτι ἐπιδροῦμε.

Ἐνῶ αὐτὰ

ἔρχονται ἀπὸ δρόμους ἄσχετους
στὴν ἴδια ἐπάνω καὶ πέφτουνε στιγμῇ.
Τὰ φέρνει, περνώντας τα ξεχωριστὰ
μέσ' ἀπ' ἄλλες στιγμές, μιὰ Τύχη.
Ποὺ θὰ μποροῦσε (ποιὸς τὴν κινεῖ;) ἀλλιώτικα
νὰ συνδυάσει τὴν πορεία τους.
Καὶ πάντα, κάτι καινούργιο για ν' ανοίξει,
παλιό σβήνοντας, μιὰ ἄλλη Τύχη χρειάζεται,
νὰ φέρει ἀπ' ἄλλους δρόμους ἄλλα γεγονότα,
περνώντας τα ξεχωριστὰ μέσ' ἀπ' ἄλλες
στιγμές, χαράζοντας ἄλλη πορεία.

Καίρια κι ἐπουσιώδη — διάκριση μεταβαλλόμενη
κάθε στιγμῇ. Ἄλλαγή ἀκατάπαυστη.
Καὶ μένει μόνο ἡ μνήμη ἢ ἡ πρόβλεψη

καθώς, συμμετρικά, ὄλο ἀπομακρύνονται
καὶ χάνονται στὸ μάκρος τοῦ καιροῦ, ἢ μνήμη
ἐκείνου ποὺ ἐπέρασε, ἢ πρόβλεψη ἐκείνου ποὺ θὰ ἔρθει.
Στὴν ἐκατέρωθεν αὐτὴ ἀπόσβεση,
στὴν πολλαπλὴ τῶν ἐξαρτήσεων ἀοριστία,
μὲς στὸν ἐλάχιστο, ψηγματικό, ὑπαινιγμὸ
ἐπιροῶν, ὁ νοῦς ἀναζητᾷ τὴ διαδρομὴ
ἀπ' τὸ ἐπουσιῶδες στὸ σημαντικό,
ποιό ἀπ' τ' ἀσήμαντα, πνιγμένο στ' ἄσχετα,
μὲς ἀπὸ ποιές στιγμὲς περνώντας
—λανθάνοντας μὲς στὶς ὑπόλοιπες—,
μὲ ποιὰ συνδυαζόμενο ἄλλα γεγονότα,
ἐνεῖχε τὴν προδιάθεση γιὰ καιρίο;

Ποιά

ἦταν ἢ θὰ εἶναι τῆς μεταπτώσεως ἢ ὥρα;

Ἄγαπητοὶ φίλοι,

“Ὅποια κι ἂν ἦταν τῆς μεταπτώσεως ἢ ὥρα γιὰ
τὸν Ἄθω Δημουλά, δὲν ἔχει πιά καμιὰ σημασία.
Κι ἐδῶ συμπληρώνεται τὸ ἀποψινό μας μνημόσυνο,
ἔστω καὶ χωρὶς εὐχὲς γιὰ τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς του,
εὐχὲς μὲ τίς ὁποῖες τέλειωναν ἄλλοτε τὰ μνημόσυνα.
Ἄπὸ μᾶς τοὺς ἐπιζῶντες, ὅσοι γνώρισαν τὸν ποιητὴ
θὰ τὸν θυμοῦνται καὶ ὡς ἄνθρωπο. “Ὅσοι δὲν τὸν
γνώρισαν καὶ δὲν πρόκειται νὰ τὸν γνωρίσουν προ-

σωπικά, ἔχουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἔλθουν σ' ἐπαφὴ μαζί του μέσα ἀπὸ τὴν ποίησή του, εἴτε σὲ σκόρπιες συλλογές, εἴτε σὲ ἀνθολογίες καὶ δημοσιεύσεις, εἴτε στὴν ἔκδοση τῶν Ἀπάντων του. Εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ σημερινὴ συγκυρία στὸν τόπο μας δὲν εὐνοεῖ τὴν ποίηση αὐτῆ. Οἱ συγκυρίες ὅμως ἀλλάζουν. Ὅπως δὲν ἐπιθυμῶ νὰ προδικάσω τὴν τύχη ἢ τὴ μελλοντικὴ δημοτικότητά τῆς ποίησης τοῦ Ἄθου Δημουλά, μάλιστα σὲ μιὰ περίσταση ὅπως ἡ ἀποψινὴ, κατὰ τὴν ὁποία λόγῳ θανάτου, εἴμαστε, σὰν ἄνθρωποι, πιὸ ἐπεικῶς διατεθειμένοι ἀπέναντί της. Μιὰ τέτοια ἐπιείκεια θὰ ἦταν ὑβριστικὴ γιὰ τὴ μνήμη του καὶ ὁ τελευταῖος ποὺ θὰ τὴν ἤθελε θὰ ἦταν ὁ ἴδιος. Τολμῶ ὅμως νὰ πῶ πῶς τελικὰ δὲν τὴ χρειάζεται. Εὐχαριστῶ.

ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ
ΣΕ ΠΕΝΤΑΚΟΣΙΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ
ΤΟΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟ ΤΟΥ 1988
ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΣΑΜΟΥΑ ΣΑΤΙΝΕ 100 ΓΡ. «ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ»
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ «ΣΤΙΓΜΗ»
(ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 91-93, ΑΘΗΝΑ 114 73)
ΜΕ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΚΑΛΙΑΚΑΤΣΟΥ

